

Диплом у кишені, мова в пріоритеті

Понад 17 тисяч українських студентів навчаються в Словаччині

У приміщенні Словацької національної галереї в Братиславі відбулася міжнародна конференція Dream Job Navigator – Visegrad Edition. Участь у конференції взяли близько 70 представників освітніх установ, роботодавців, міжнародних організацій, державних інституцій та громадського сектору з країн Вишеградської групи.

З вітальним словом до учасників звернувся посол України в Словаччині Мирослав Кастан. Він звернув увагу на те, що тисячі українських дітей і студентів сьогодні продовжують навчання у словацьких школах та університетах. За даними посольства України, на початку 2026 року у 30 вищих навчальних закладах Словаччини навчалось понад 17 тисяч українських студентів. Ще понад десять тисяч українських дітей здобувають освіту у дитячих садках та школах країни.

Братиславська газета Sme (зокрема через свій україномовний розділ Novyny.sme.sk) приділяє значну увагу інтеграції українців у словацьке суспільство, фокусуючись на довгострокових перспективах навчання та професійної реалізації. Основний зміст публікацій щодо молоді та кар'єри включає наступні аспекти:

Інтеграція в освітню систему: Наголошується на важливості вивчення словацької мови як ключового фактору для успішного вступу до середніх шкіл та університетів Словаччини.

Визнання дипломів: Матеріали часто містять інструкції щодо процедури нострифікації (визнання) українських документів про освіту, що є обов'язковим для продовжен-

ня навчання або роботи за фахом.

Попит на ринку праці: Словацька економіка відчуває потребу в кадрах, особливо в технічних та медичних сферах. Статті підкреслюють, що українці заповнюють вакансії, які тривалий час залишалися відкритими.

Перша робота для молоді: Обговорюються можливості стажування та програм для випускників, які допомагають молодим українцям адаптуватися до європейських стандартів роботи.

Подолання бар'єрів: Видання звертає увагу на проблему «невідповідності кваліфікації», коли фахівці з вищою освітою змушені працювати на некваліфікованих роботах через мовний бар'єр або бюрократичні труднощі.

Соціальні тенденції
Бажання залишитися: Опитування показують, що значна частина українців, які адаптувалися до ринку праці та інтегрували дітей у школи, планують залишитися в Словаччині на тривалий термін.

Боротьба з дезінформацією: Редакція активно спростовує міфи про те, що українці «забирають робочі місця» у місцевих, наводячи статистику про позитивний вплив міграції на економіку Словаччини.

-мі-

2026 РІК – ЮВІЛЕЙНИЙ

● Одною з найважливіших культурних подій в житті русинів-українців Словаччини буде 72 Свято русинсько-української культури, яке відбудеться 19 - 20 червня 2026 року у Свиднику. Цей фестиваль вважають традиційно найстаршим у Словаччині. Головний організатор Свята - Союз русинів-українців Словацької Республіки.

● Очікується, що культурні події, які готують організації русинів-українців Словаччини, включатимуть важливі історичні віхи України, серед яких є 35-та річниця відновлення незалежності України (24 серпня 2026 року), 30-та річниця прийняття Конституції України (28 червня 2026 року), але пригадують й 40-річчя Чорнобильської трагедії (квітень 2026 р.). Ймовірно, в перелік пам'ятних дат в діяльності організації Союзу русинів-українців Словацької

Республіки поруч з 35-річчям з дня заснування СРУСР, 70-річчям СНМ – Музею української культури у Свиднику чи 75-річчям з дня заснування газети «Нове життя» потрапили ювілеї українських письменників, педагогів, журналістів і культурно-освітніх діячів Словаччини – Юрія Дацка, Василя Дацея, Миколи Дуїчака, Степана Гостиняка, Мирослава Сополіги, Марусі Няхай, Юліуса Панька, але й Юрка Боролича, Федора Ковача, Юстини Матяшовської, Івана Гриця-Дуди, Іллі Галайди, Андрія Карабелеша, Федора Іванчова, Ірини Невизької, українських письменників - Івана Франка (170 років), Лесі Українки (155 років), Василя Стефаника (155 років), Івана Багряного (120 років), Івана Драча (90 років), Миколи Трублаїні (120 років), Олени Пчілки (175 років). На 2026 рік припадає також 445-річчя Острозької Біблії. -мі-

Словаччина вшановує пам'ять Шевченка

Пам'ять Тараса Шевченка в Словаччині пригадують через традиційні «Шевченківські дні», покладанням квітів до пам'ятника Шевченкові в Братиславі.

Серед культурних подій і програм виділяється цикл «Березневою стежкою до Тараса». У СНМ – Музеї української культури у Свиднику вже майже 20 років поспіль проводять поетично-музичні

-мі-

Там, де війна, не можна збирати квіти...

Як ми уже інформували в попередньому номері газети, в Словаччині напередодні та в день 4-ої річниці повномасштабного вторгнення Росії в Україну в різних містах Словаччини, між ними і в Пряшеві, проходив цілий ряд акцій солідарності.

В тутешньому Словацько-українському культурному та інформаційному центрі від вересня минулого року працює українська суботня школа під назвою „Українські студії“. Її учні уже 21-го лютого замість навчання зійшлися тут разом з батьками та волонтерами, що домагають Україні у ці скрутні часи, на благодійному ярмарку на підтримку цієї багатостраждальній країні. Діти підготували різні вироби, малювали картини, учительки розповіли про маловідомі факти з історії та сучасності України.

Наступного дня в тому ж Центрі глядачам, які прийшли на програму „Війна очима дітей“, деколи тяжко було затримати сльози, коли слухали віршики, написані дітьми, зокрема з прифронтових областей України, які залишилися там, або були змушені виїхати з мамами в інші країни Європи. І якраз ті діти, які опинилися в Пряшеві і стали членами драмгуртка „Хамелеон“, читали вірші своїх ровесників. Туга за до-

ку „Невидані дипломи“ про трагічні історії 42 студентів, що загинули на фронті та в інших місцях України протягом цієї страшної війни. В переддень трагічної річниці її було перенесено вже на п'яте місце – в Пряшівський університет.

Активно залучилися в акції солідарності й Греко-католицька та Євангелічна церква авгурзького віросповідання. Перша з них літургією, панахидами, молитвами та акафістом до Непереможної Владичиці Богородиці в мона-

щенники Пантелеймон Герберій та Ярослав Пасок 24-го лютого. Хода закінчилася перед будинком нововідкритого Генерального консульства України в Пряшеві, де запаленням свічок та інсталяцією дитячих малюнків та плакатів хода й закінчилась.

Її учасники та багато інших громадян України і Словаччини подалися хто на мітинг в центрі міста, а хто в сусідній Театр ім. Олександра Духновича, де Євангелічна церква авгурзького віросповідання вже третій раз з цієї нагоди організувала концерт солідарності під назвою „Під спільним синім небом та жовтим сонцем“. В ньому виступили українська співачка Юлія Кентош, яка проживає в Кошицях, разом з чоловіком-словаком Міхалом, кошицький драмгурток „Думка“, членами якого є учні недільної школи „Українські студії“, з драматизацією літературної казки Лесі Українки „Лелія“ та чеський співак Павел Гелан, який сам організовує в Чехії концерти солідарності для України і їздить з допомогою в Україну. Слова солідарності з Україною та засудження російської агресії на концерті висловили депутати Національної Ради СР Франтішек Міклошко та Мілан Маєрський, голова Пряшівського самоврядного краю, (Продовження на 2 стор.)

мівкою, за татом, що на війні, але й за звичайними, ніби, речами, як квіти, чисте синє небо, тиша без звуку сирен, тепла постіль, а не підлога метро – це те, що забирає дітям, але й дорослим, війна.

З 26-го січня по 6-те березня поступово на шістьох різних місцях Пряшева можна оглянути вистав-

тирі св. Василя Великого та в Катедральному соборі св. Івана Хрестителя за участі Пряшівського архієпископа та митрополита Словацьчини Йони. Молитвами випроводили учасників ходи солідарності та пам'яті з подвір'я Словацько-українського культурного та інформаційного центру свя-

СВЯТО НАД СВЯТАМИ

Таку назву має книжка, яка побачила світло світу наприкінці 2025 року і яка підсумовує досягнення національної меншини – русинів-українців Словаччини – на ділянці народної художньої самодіяльності і її презентації в оригінальній сценічній формі – на Святі культури у Свиднику. Видавець – Союз русинів-українців Словацької Республіки – задумав її видати так, аби вона сумаризувала Свято за всі 70 років його існування. В історичному перерізі довідуємось про початки Свята і його розвиток (Петро Бегені, Павло Богдан, Людмила Ражина), в хроніці – про кількість виступаючих і глядачів (рекорд 55 тисяч глядачів в 1974 році). Видання містить також перелік назв Свята за 70 років (Мирослав Ілюк) та пропагандійні матеріали і фотографії. Упорядник книжки – Павло Богдан, графічно оформив Ладислав Цупер. Увазі читачів пропонуємо історичний переріз Свята, який підготував Павло Богдан. -мі-

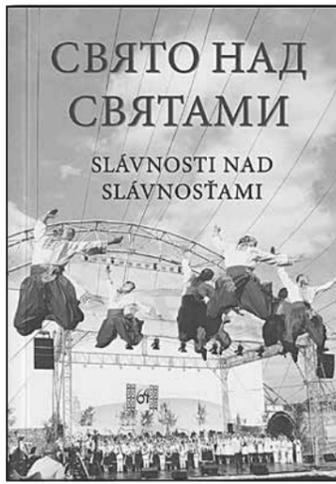
Свидник щороку на декілька днів стає не лише містом свідничан, але й містом організаторів, виступаючих і глядачів, які сюди приходять з різних місць Словаччини та із-за границі на Свято культури. Як відомо, перше Свято – з ініціативи тодішньої Спілки українських трудящих – відбулося в Меджилабірцях в 1955 році, де для нього спеціально, за дуже короткий час, було побудовано природний амфітеатр. Виступило на ньому 1500 учасників. Через рік – 23-24 червня 1956 року друге Свято відбулося вже у Свиднику. І знову на новому амфітеатрі. Його побудова почалася в середині березня 1956 року, а вже через три місяці тут міг відбутися величний фестиваль за участі 80 колективів. А це і завдяки тому, як до справи приступали не лише відповідні функціонери, але й рядові громадяни.

На будівництві амфітеатру бригадували працівники тодішнього ЦК КСУТ, місцевих національних комітетів, учні Одинадцятирічної та Сільськогосподарської школи у Свиднику, Середньої промислової школи будівельної в Бардієві. Панувала щира добросердечність і гостинність, учасників Свята приймали на нічліг громадяни Свидника і навколишніх сіл. Сьогодні, коли наші села ледве виживають, тяжко уявити собі, що на сцені нового амфітеатру виступали люди з таких сіл, як Нижнього Тваріжця, Ременин, Кружльової, Гостовиць, Бодружала, Рокитова, Вірлова, Гавая, Ольки, Шамбрана, Вільшавки, Вислави, Ковбасова, Фрички, Збудської Білої, Сулина, Нижнього Комарника, Рівного, Бзян, Руського, Чертіжного, Шариського Ястраб'я та багатьох інших сіл, де вже довгі роки й не чути про якусь народну самодіяльність. Тут би було на місці навести й імена тих людей, які про те заслужилися, але це би був дуже довгий список.

І так, пройшовши складною історією, Свято нашої культури дожилося свого сімдесятиріччя. 70 – це для нас не лише проста цифра. Вона містить в собі сотні цікавих програм, тисячі виступаючих, сотні тисяч глядачів, але передусім години і дні наполегливої роботи членів самодіяльних колективів і організаторів Свята, але також гордість на свої традиції і на свій народ. В сьогоденні умовах нам із-за різних причин тяжко досягти такі рекордні цифри, як то було колись, коли, наприклад, за перших 50 річників на Святі презентувалося понад 2 100 (2 161) домашніх колективів із майже 64 000 (63 949) членами, 144 заграничні колективи і 107 гостючих колективів. А це все побачило разом майже один мільйон сто сорок тисяч (1 139 000) глядачів. Це було і є однозначним свідченням багатства нашої народної культури, охоти працювати для її розвитку, прагнення досягти вищих мет.

Якщо хтось у теперішній нелегкий час нехтує цими небувалими традиціями і роботою та натхненням наших попередників і організує контракції, де власна культура представляється в мінімальній мірі, то треба задуматися над щирістю їх задумів, які так чи інакше прямують до ліквідації цих традицій і надбань.

Але наперекір усьому наше Свято дожилося такого прекрасного ювілею. Наші колективи народної художньої самодіяльності все ще вважають виступ на Свидницькому святі завершенням своєї цілорічної наполегливої роботи. Поборюючи неймовірні перешкоди, вони, жертвуючи своїм вільним часом, а часто і грошима, сходяться на репетиції, готують програми, презентуються на різних культурних акціях, в тому числі на тих, які організує наш Союз, як на Фестивалі духовної пісні в Снині, на огляді співаків народних пісень «Ма-

ковицька струна» в Бардієві та Пряшеві, на нашому Святі культури у Свиднику чи десь інде. Та найголовніше на тому, що ці люди зберігають і помножують традиції наших предків, виносять їх до майбутнього, показують, що ми не народ нізвідки, а що наші корені на тій теринурії сягають у сиву давнину і що ми маємо бути і на кого горді.

Та, на жаль, не все сповнилося так, як то хотілося в початках нашого Свята. І підхід різних установ та окремих і окремих людей інший, інша соціально-економічна ситуація.

Та де цьому народу про це можна дізнатися. В національних школах, яких вже майже немає? В газетах чи книгах, які їм не доходять до читача? В передачах радіо та телевізії, які обскубані і змістовно доведені до мінімуму?

Напсрскір всьому ми живемо і будемо жити. Історія нашого Свята, напевно, буде продовжуватися і надалі. І надалі маємо в намірі презентувати на ньому нашу народну культуру в її найширшому діапазоні, у всіх її жанрах і формах, чи то вже у Свиднику або десь інде. Дякуємо всім тим, які нам допомагають готувати і реалізувати наше Свято. Це перш за все місто Свидник і його самоврядні органи, Пряшівський самоврядний край і його організації – Піддулянський освітній осередок та Піддуклянська бібліотека, Словацький національний музей – Музей української культури та Окружний уряд у Свиднику.

У всякому разі сімдесятирічний етап в культурно-національному житті русинів-українців Словаччини заповнений і також щорічною подією як Свято нашої культури, яке за той період міняло назви, але його мета залишалася завжди однаковою – збереження традицій наших предків, які тут, в краї під Beskidami прожили століття.

Павло БОГДАН.

Там, де війна, не можна збирати квіти...

(Закінчення з 1 стор.)

приматор Пряшева Франтішек Ольга. Консул Генерального консульства України в Пряшеві Ігор Біленький вказав на людські жертви його батьківщини, на величезні матеріальні втрати та подякував всім, хто в тих нелегких часах підтримує Україну. Американський місіонер Бовен Штайн, який вже 30 років працює в Словаччині, розповів про свої подорожі з гуманітарною допомогою в Україну. Солідарність з Україною і благословіння учасникам концерту та захисникам України

висловили Кошицький архієпископ Римо-католицької церкви, митрополит Бернард Бобер, єпископ Східного дистрикту Євангелічної церкви а.в. Петер Мігоч, а представник Греко-католицької церкви зачитав вітання учасникам концерту Пряшівського архієпископа та митрополита Словаччини Йони, яке надіслав з борту літака на дорозі в США. Концерт був могутньою демонстрацією солідарності та широкоспектральної допомоги Україні в скрутні для неї часи.

- пб - Фото: Л. Цупер

ГОРИЗОНТИ КУЛЬТУРИ

● Державний секретар МК СР Маріо Марушка відвідав східну Словаччину в лютому 2026 року у зв'язку з проектом Музею модерного мистецтва Енді Варгола в Меджилабірцях та іншими регіональними ініціативами.

● Фестиваль «Východná 2026»: Міністерство культури СР визначило успішну реалізацію цього словацького фольклорного фестивалю одним зі своїх пріоритетів на майбутній сезон.

● Пряшівський самоуправний край в рамках Транскордонного співробітництва (Interreg NEXT) схвалила участь у великих проєктах, серед яких: Вигорлатська обсерваторія у Гуменному; Плани придбання нового телескопа та модернізації інфраструктури для проєкту «Пізнаємо все світ»; Любонянський музей – Замок у Старій Любовні; Проєкт «Підкорення минулого недоступними стежками», спрямований на підвищення привабливості замку; Крайова галерея у Пряшеві: Інвестиції в нові форми презентації мистецтва та історичні колекції.

● Фонд малих проєктів PL-SK: У лютому 2026 року було підписано 24 контракти на культурні та історичні проєкти загальною вартістю понад 650 000 євро, які будуть реалізовані протягом 2026 та 2027 років.

● Музеї та галереї, які є у підпорядкуванні Пряшівського самоуправного краю, планують перевершити минулорічну рекордну відвідуваність (1,2 мільйона відвідувачів). Для цього заплановані нові тематичні виставки.

● Схема субсидій Пряшівського самоуправного краю (ПСК 2026): Самоуправа виділила до 2,4 мільйона євро в рамках своїх грантових програм на підтримку культури, спорту та соціальних послуг. Промадськість визначить проєкти-переможці за допомогою SMS-голосування з 7 по 21 квітня 2026 року. 2 квітня 2026 р.: Оприлюднення повного списку зареєстрованих проєктів на вебсайті ПСК. 7-21 квітня 2026 р.: Відбувається публічне SMS-голосування, в якому жителі вирішують питання розподілу коштів у рамках Бюджету участі (Participatívneho rozpočtu).

● Партиципативний бюджет: Українська меншина у східній Словаччині також може скористатися схемами субсидій ПСК, де проєкти будуть проголосовані у квітні 2026 року. Транскордонні проєкти: Міністерство культури СР підтримує установи (такі як обсерваторія та музеї) і залучені кошти з програми Interreg NEXT, яка зміцнює культурні зв'язки між Словаччиною та Україною. -мі-

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА

Субсидійна підтримка та фінансування

Основним інструментом підтримки у 2026 році є Фонд підтримки культури національних меншин (KULT MINOR): Конкурс № 2/2026: Його було опубліковано з метою підтримки проєктів української національної меншини, спрямованих на художню творчість за інтересом, мис-

тецьку діяльність, дозволила та освіту.

Експертна оцінка: Наприкінці лютого 2026 року відбулося засідання експертної ради з питань української національної меншини, яка оцінила подані проєкти з акцентом на їх культурний внесок та розвиток ідентичності. Куль-

тура груп населення, що перебувають у неблагополучному становищі: 26 лютого 2026 року Міністерство культури Словацької Республіки завершило збір заявок у програмі, яка також відкрита для проєктів, що інтегрують національні меншини в рамках конкретних соціальних потреб. -мі-

ПАМ'ЯТНА ЗУСТРІЧ В КОШИЦЯХ

25 лютого 2026 року в Інтеграційному центрі на Домініканській площі в Кошицях відбулась Пам'ятна зустріч українських біженців з працівниками Греко-католицької єпархіальної благодійної організації до 4-ї річниці повномасштабного російського вторгнення в Україну. Розпочала зустріч її директорка Мгр. Анна Іванкова вітальним словом, презентацію про надану допомогу благодійною організацією українським біженцям з перших днів війни провела психолог Ангела Бртаньова. Це була зустріч надії на майбутнє, але були й спогади про хороше та болісне, де всі присутні запалили свічки і згадали своїх рідних.

Далі наслідував Поетичний марафон – декламатори проникливо читали поезію українських класиків – борців за Свободу й Незалежність України: Василя Стуса, Ліни Костенко, Василя Симоненка й вірші сучасних поетів Олега Побережного, Юлії Оліфер, Ірини Мацкової. Під час марафону у присутніх були сльози в очах – сльози правди, болю й надії на мир в рідній Україні, на можливість повернутись додому. Учасники зустрічі разом заспівали українські пісні «Ой у лузі червона калина», під музичний

супровід сопілки «Гей, Соколи».

В Інтеграційному центрі також можна було ознайомитись з виставкою ручних робіт талановитих українок: картини, виробити шиття, в'язання, валяння та з виданнями: журналом «Дукля», газетою «Нове життя», книгами про війну Валентина Мойсеєнка «Історії знищення, порятунку та виживання Бородянка: 24. 2. 2022 – 31. 3. 2022», Ольги Феценко «Живі історії війни». Після урочистої частини на всіх чекали смачні українські страви – борщ, голубці, пиріжки, млинці, приго-

товлені з любов'ю... Все це нагадувало рідну домівку й об'єднало українців з різних міст і селищ України в одну велику родину. І це була приналежність до громади, створеної в Кошицях. 1461 день війни в Україні для багатьох українців, змушених залишити Батьківщину – це нове життя та інтеграція в Словаччині. Учасники пам'ятної зустрічі висловили щиру подяку Словаччині, Греко-католицькій благодійній організації за надану допомогу й підтримку України. Світло завжди переможе морок! **І.М.**

Загальна світлина учасників Пам'ятної зустрічі в Кошицях

НОВИНИ ДНЯ

СОБРАНЦІ. Місто опублікувало затверджений бюджет на 2026 рік та інвестиційний план, включаючи проект встановлення нових камер контролю швидкості руху автомашин.

МИХАЛІВЦІ. 6 березня ц.р. у міській галереї *Zlatý byk* відбулось відкриття виставки під назвою «Відчуття з моєї палітри». Місто започаткувало проєкт «Міський книжковий шлях», який пропагує читання протягом Місяця книги.

СНИНА. З 4 березня міський скейт-парк тимчасово закрито через необхідні ремонтні роботи, які мають тривати приблизно два тижні. Затверджений містом бюджет на 2026 рік включає інвестиційний кредит у розмірі 2 мільйони євро на проєкти розвитку.

МЕДЖИЛАБІРЦІ. Самоуправа 12 березня 2026 року провела чергове засідання. Ключовим моментом була пропозиція щодо нового загальнообов'язкового положення (VZN № 1/2026) про соціальні послуги та розмір оплати за них. Місто продовжує проєкт «Безпечніші Меджилабірці» у співпраці з Міністерством внутрішніх справ СР, спрямований на запобігання злочинності.

СТРОПКІВ. З 1 березня 2026 року запроваджено нове пряме автобусне сполучення Стропків – Кошиці (через Кисак), яке працює у робочі дні. Міська бібліотека взяла участь у

загальнонаціональній програмі під девізом «Читання – це подорож» в рамках Місячника книги.

ГУМЕННЕ. У місті завершилася загальнонаціональна програма «Нас можуть почути 2026» («Je nás počuť 2026», метою якого є популяризація читання та бібліотек.

СВИДНИК. Наприкінці лютого міська рада схвалила зміни до бюджету на 2026 рік, які включають завершення будівництва Центру соціальних служб та модернізацію дитячого майданчика в Основній школі імені 8. маія.

БАРДІВ. На завершення Тижня словацьких бібліотек в Окружній бібліотеці імені Д. Гуттеселя завершилася серія програм для шкіл та громадськості, присвячених цифровій грамотності та читанню.

СТАРА ЛЮБОВНЯ. З початку березня триває масштабна реконструкція замкового колодязя та прилеглих бастіонів. Однак замок залишається відкритим для відвідувачів в обмеженому режимі.

САБІНІВ. З 2 березня Статистичне управління СР проводить у місті опитування щодо доходів та умов життя домогосподарств (EU SILC), яке триває до серпня.

ПРЯШІВ. Пряшівська музична весна: Місто готується до 65-ї річниці цього традиційного фестивалю, програма якого пройде протягом березня.

СЕЧІВЦІ. Міська бібліотека підготувала серію майстер-класів для дітей у рамках Місяця книги під назвою «З казкою у світ».

Минулого року в газеті «Нове життя» (№4/2025) у зв'язку з щорічним відміченням пам'яті Тараса Шевченка ми інформували про чеську присутність в Україні і в зв'язку з цим нагадали статтю в чеському журналі «Čechoslovan» «Taras Ševčenko. K 50 letému výročí umrti» («Čechoslovan»: časopis Čechů v Ruské říši. Kijev: V. Švihovský, 25.02.1911, 1(3). Журнал виходив в Києві. Авторка (криптонім – L.) замислюється над значенням творчості Тараса Шевченка для чехів. В підсумку статті вона наголошує:

Венцеслав Швіговський.

«... Celá Ukrajina věčně vzpomíná svého velkého syna, a každý dobrý Slovan s úctou sklóní hlavu, když slyší jméno básníka, jenž tolik trpěl a tak vroucně si přál, aby Slovanstvo bylo silné, svobodné a sjednocené!».

Зараз знову звернемо увагу на журнал «Čechoslovan» і на його роль в житті чехів в підневільній Україні. Редагував його чеський журналіст та видавець Венцеслав Швіговський (1875 - 1957). В часописі Шевченко постає як мученик, який постраждав за свободу українського народу. Авторка статті окремо зупиняється над відомими словами Тараса Шевченка, які є і початком його поеми «У нашій раї на землі...» Зразки поетичних творів часопис друкує в українському оригіналі.

Тарас Шевченко - символ незламності і свободи

(До 165-х роковини з дня смерті поета)

Статтю авторка завершує словами з Шевченкового «Заповіту» (у тексті збереглися тогочасні правописні особливості):

Як умру, то поховайте мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревутий.
І мене в семі великій,
В семі вольній, новій,
Не забудьте помянути
Незлим тихим словом.

Стаття була написана сміливо в той час, коли російська влада (міністр внутрішніх справ Столипін) заборонила публічні святкування ювілею Шевченка. Швіговський, від імені «російських чехів», висловив солідарність з українцями та розкритикував утиски їхньої культури. (До речі, Столипін помер в результаті замаху в Київському оперному театрі під час вистави «Казка про царя Салтана» 14 вересня 1911 року).

Текст мав на меті показати, що чехи в Києві – це не просто іноземні гості, а союзники українців у їхньому культурному самовизначенні. Пізніше Швіговський розвинув цю думку у своїй книзі «Kijev a kijevští Češi» (1924).

У 1911 році ситуація в Києві була надзвичайно напруженою, оскільки російська адміністрація за прем'єр-міністра Петра Столипіна приймала будь-які прояви українського національного руху як загрозу єдності імперії. Реакція влади на діяльність Швіговського в журналі «Čechoslovan» та святкування Шевченка мала кілька рівнів. У 1911 році київський генерал-губернатор Федір Трепов суворо заборонив будь-які масові зібрання чи концерти на честь Шевченка.

Газета мала пройти російську цензуру. Стаття про Шевченка була написана дипломатично, але сміливо, щоб уникнути прямих звинувачень у підбурюванні до українського сепаратизму (так званого «мазепинства»), що на той час було злочинним. І все ж російська адміністрація була децю поблажливішою до Швіговського, ніж до самих українців, оскільки в той час Росії потрібно було підтримувати антиавстрійські настрої серед чехів.

Чеські літературознавці і дослідники життя волинських чехів в Україні доводять, що погляди чеських поселенців на Волині на статті в часописі були сформовані під впливом їхнього специфічного положення «між двома жорнами» – російською державною владою та українським середовищем.

Більшість волинських чехів були успішними фермерами, які прагнули добрих стосунків з російською адміністрацією, щоб зберегти свою земельну власність.

З кінця XIX століття чехи на Волині зазнавали сильного тиску. Вихвалення Шевченка (який також був символом опору імперському центру) поселенці розглядали як непряму підтримку власної культурної автономії та чеської освіти.

Чехи в сільській місцевості жили в тісному контакті з українським населенням.

Саме через дискусії про слов'янську взаємність серед волинських чехів почала формуватися політична свідомість, що пізніше, під час Першої світової війни, призвело до масового вступу чехів до Českých družin та опору монархії.

Для поселенців Шевченко був не просто поетом, його ім'я стало гаслом вільного слов'янського співіснування, що різко контрастувало з офіційною політикою російського

царизму. У серпні 1914 року в Києві було створено Českú družinu (Чеський загін) (фундамент майбутніх легіонерів). Для добровольців з

З титульної сторінки часопису «Čechoslovan».

дав волинських чехів Шевченко був статтю, яка пов'язувала їхню стару батьківщину (Богемію) з новою (Україною). Шевченкове слово про Яна Гуса (поема «Єретик») сприймалося в середовищі чехів як маніфест боротьби за свободу. У редакції газети «Čechoslovan» чеські легіонери зустрічалися з українськими інтелектуалами.

У 1916 році до редакції журналу «Čechoslovan» у Києві приєднався також Ярослав Гашек. В Києві також працювали словацькі письменники Янко Єсенський та Йозеф Грегор Тайовський. За їх допомоги при «Čechoslovan-ovi» почав виходити додаток «Slovenské hlasy».

Після російської революції 1917 року, коли була створена Українська Народна Республіка (УНР), Венцеслав Швіговський став зв'язковою особою між чехословацькими легіонами та українським урядом. Шевченкове послання тоді слугувало дипломатичним інстру-

ментом – чехословаки заявляли, що борються за ті ж ідеали свободи, про які писав Тарас Шевченко.

Коли Томаш Гарріг Масарик прибув до Києва в 1917 році, він зустрівся в готелі «Прага», де також знаходилася редакція Швіговського. Швіговський був не лише його господарем, але й важливим політичним радником у справах відносин з українцями.

Т. Г. Масарик та Михайло Грушевський були першими президентами своїх народів та визнаними вченими. Тут Масарик домовився про нейтралітет Чехословацького корпусу та підтримав право українців на самовизначення. Після поразки незалежної України Масарик у Чехословаччині фінансово підтримував українську еміграцію, школи та наукові установи (наприклад, Український вільний університет), перетворивши Прагу на центр української інтелігенції.

Масарик у своїх спогадах *Світова революція. За війни і у війні 1914 - 1918 (Světová revoluce. Za války a ve válce 1914 - 1918)* згадує київський період і Грушевського з визнанням як людини, яка прагнула демократичного шляху для українців в надзвичайно важких умовах революції.

Масарик спрямував свою діяльність на те, щоб перекопати українських чинівників (в тому числі історика Михайла Грушевського), що чехословацькі легіони були дружньою армією на їхній території. (Листування між Грушевським і Масариком збереглося до наших днів.)

Венцеслав Швіговський створив інтелектуальне підґрунтя в Києві, яке дозволило Томашеві Гаррігу Масаріку та Мілану Раціславоу Штефаніку успішно організувати легіони. Історичний готель «Прага» був відкритий у 1880-х роках в самому центрі Києва (Володимирська, 36). Саме тут базувалася редакція часопису «Čechoslovan».

Мирослав ІЛЮК.

Відхилення від традицій - дорога до асиміляції

В середовищі русинів-українців Словаччини в останніх десятиріччях настало різке відхилення від традиційних церковнослов'янських богослужінь, доходить до втрати кирилиці і взагалі заповіту Кирила і Мефодія.

Ця тенденція є наслідком тривалих асиміляційних процесів та адміністративних рішень протягом XX та XXI століть. Сучасна ситуація в середовищі русинів-українців Словаччини характеризується наступними чинниками.

У багатьох приходах північно-східної (і не лише) Словаччини, де проживають русини-українці, відбувається поступове витіснення церковнослов'янської мови словацькою. Це аргументується «місіонерськими потребами» та кращим розумінням тексту молодим поколінням, проте це часто призводить до втрати автентичної ідентичності.

Разом зі словацькою мовою в богослужіння та релігійну літературу входить латинський алфавіт. Це фактично розриває зв'язок із кириличною традицією («заповітом Кирила і Мефодія»), яка була основою культурного коду регіону протягом довгих століть.

Перехід на григоріанський календар (новий стиль) у багатьох парафіях також сприймається теж як відхід від традиційного східного обряду на користь уніфікації зі словацьким римо-католицьким середовищем.

Нові покоління все частіше ідентифікують себе словаками.

Втрата кирилиці в церковному житті позбавляє громаду одного з останніх бар'єрів, що стримували повне розмивання в словацькому етносі.

Антиукраїнські настрої, які навмисно поширювалися серед русинів-українців Словаччини (особливо у 70-х роках минулого століття та пізніше), мали на меті не лише зруйнувати українську школу, а й зупинити процес національної ідентифікації та спровокувати масову асиміляцію (словакізацію) цього населення.

Ці вкиди часто базувалися на протиставленні «русинства» «українству», щоб викликати спротив до української мови та культури, що в результаті призвело до ліквідації української системи освіти: батьки під впливом пропаганди відмовлялися віддавати дітей до українських шкіл, що давало владі привід перевести навчання на словацьку мову.

Розколу громади сприяло: створення внутрішніх конфліктів між тими, хто ідентифікував себе як українці, і тими, хто тримався локальної русинської ідентичності.

Послаблення зв'язку з Україною: формування сприйняття української культури як «чужої» або «нав'язаної» ззовні. -мі-

Перша письмова згадка про село 1297 року. В той час Гельцманівці називалися Cuncz. Дальші історичні назви: Kunchfalva (1326), Henschmanni (1374), Helczmanowcze (1773), по-мадярськи село називалося Helcmanóc, Nagy-kunchfalva, по-німецьки - Hansdorf.

Хотарні назви: Медведде, На горбі, На геменці, На вольовачі, На загуменках, Під Середньов горов, На банським, В качачім мочарі, За гулицов, За пастирньов та ін. В народі на близькій околиці Гельцманівці називають Селом, жителі називаються селянами – (від слова село).

Стат.: 1869 - 1608 жит., 1880 - 1610 жит., 1474 слов., 8 мад., 31 нім., 5 рус., 30 інш., 62 немовл., 121 р.-кат., 1463 гр.-кат., 8 еванг. а.в., 18 юд., 1890 - 1415 жит., 711 слов., 11 мад., 23 нім., 617 рус., 53 інш., 65 р.-кат., 1335 гр.-кат., 1245 слов., 23 мад., 18 нім., 68 інш., 80 р.-кат., 1259 гр.-кат., 8 еванг. а.в., 7 юд., 1910 - 1269 жит., 1215 слов., 23 мад., 31 нім., 105 р.-кат., 1136 гр.-кат., 17 еванг. а.в., 11 юд., 1921 - 1181 жит., 807 чхсл., 318 руск., 56 інш. (в тому числі 52 особи ромск. нац.), 71 р.-кат., 1106 гр.-кат., 3 юд., 1 інш або без віросп., 1930 - 1254 жит., 1224 чхсл., 8 руск., 12 нім., 1 мад., 1 інш., 8 чуж., 113 р.-кат., 119 гр.-кат., 1 еванг. а.в., 12 реформ., 9 інш. або без віросп., 1940 - 604, 1948 - 1449, 1950 - 1350, 1349 слов., 113 р.-кат., 119 гр.-кат., 1961 - 1868, 1970 - 2028, 1980 - 1858, 1858 слов., 1991 - 445 буд. (68 незас.), 1625 жит., з т. 1592 слов., 27 ром., 2 чех., 1 мор., 3 нім., 866 гр.-кат., 217 р.-кат., 7 правосл., 2 ев., 455 неств., 2001 - 1556 жит., 1447 слов., 3 рус., 2 укр., 256 р.-кат., 1106 гр.-кат., 18 правосл., 2011 - 1490 жит., 1370 слов., 17 ром., 2 рус., 1 чех., 2 укр., 2 нім., 96 неств., 247 р.-кат., 1003 гр.-кат., 7 правосл., 21 еванг. а.в., 1 метод., 1 апост. церква, 1 христ. общини., 100 без віросп., 109 неств., 2021 - 1414 жит., 1293 слов., 1 мад., 36 ром., 4 чех., 10 рус., 2 укр., 1 пол., 2 інш., 65 неств., 195 без віросп., 260 р.-кат., 17 еванг. а.в., 843 гр.-кат., 8 реформ., 3 правосл., 1 метод., 2 апост. церква, 2 мусульм., 1 інш. і неточно встановл. церкви, 2 ad hoc рух, 80 неств. Перепис населення 1890 року доводить, що найбільше жителів заявили належність до руської національності за священника Діоніза Ковалицького (617 осіб).

Площа хотара 1285 га

Відомості про Гельцманівці та інші села, в яких проживали русини, містяться в *Історії карпатських русинів* Михайла Лучкая (т. 3, стор. 85) та в *Історії Мукачівської єпархії* Івана Пастелія, яка є складовою частиною *Історії карпатських русинів* (т. 5). З неї довідуємось, що русини в Гельцманівцях, Праківцях, Реметах, Смольнику та в інших селах опинилися під юрисдикцією парохів латинського обряду. Проте повернення парафії до лона церкви східного обряду, отже під управу Мукачівської єпархії, не завжди йшло гладко. Драматично розвивалися події і в Гельцманівцях під час візитації 1701 року. Один з членів візитації в місцевій парафії отримав травму від нападу приходського священника Іллі Микитовича. В протоколі, між іншим, сказано: «Ми ледве вирвали у нього пістолет і негайно пішли з парафії, наказали вивести коней із стайні, але він не погодився, схопивши дуже важке поліно і одному з нас наніс по голові криваву рану... Такий кінець мала наша візитація...» *Історія* Михайла Лучкая про особу місцевого пароха зазначає: «Гельцманівським священником без сумніву був Іоанн Микитович, людина, між іншим військова» (т. 3, стор. 85 - 87). В початках будівництва приходського життя в Остурні трапився і випадок двоєженства у пароха родом з Подпроча, що для компрометації вміло використовували латиняни. Відбувалось це на виді

Сторінки минулого (150)

ГЕЛЬЦМАНІВЦІ (ГЕЛЬЦМАНУВЦІ) – HELCMANOVCE (окр. Гельниця)

«...заможного православного народу, що проживав у околицях [Списької] капітули» (стор. 86). Старші джерела наводять Н. Годермарського, новіші - Іоанна Годермарського. Питанням є, чи справді мова йде про одну й ту саму особу.

Відомий словацький вчений і картограф Ян Матей Корабинський в географічно-історичному лексиконі сіл Угорщини наводить Гельцманівці - Helczmanócz (стор. 229) серед сіл з руською людністю (ein rußnak.) і станом на 1786 рік жителі села були православного віросповідання.

Австрійський історик Ян Ігнац Бідерман, серед іншого, зазначає, що в таких селах, в яких проживало і ще проживає русько-українське населення - як Койшів, Гельцманівці, Порач, Словінки, Брутівці, Годермарк (тепер частина села Ігьяни), Сулін, Кремпах (зараз Кремна), Ряшів, Ключів, Габольтів, Ленартів, Гервартів, Ріхвальд, Луків, Венеція (тепер частина села Луків), Шамброн та в інших в минулому проживали німці.

Шематизм Мукачівської єпархії 1844 року зазначає, що на той час парохія-мати в Гельцманівцях мала 1465 вірян і разом з філіалами в Угорній (первісно Горня), Праківцях, Мнишкун-над-Гнильцем і Смольнику загалом їх було 1637 осіб. Богослужбова мова відправ - слов'яно-руська (Slavo-Ruthenica), отже, церковнослов'янська. Той же Шематизм зазначає, що приходську школу відвідувало 404 дітей з таких сіл, як Вільшавиця (30), Порач (36), Нижні Репаші (25), Шум'яц (79), Словінки (96), Телгарт (36), Торські (50), Вернар (26), Завадка (26), в яких жило або ще й сьогодні живе руське (українське) населення.

Народну назву села Гельцманівці зафіксував мовознавець Василь Латта в *Атласі українських говірок Східної Словаччини*. Як відомо, він проводив системний запис та вивчення українських сіл Пряшівщини упродовж 1954 - 1965 років. Також відомо, що у 1958 році запропонував матеріали своїх досліджень для включення їх до загальнонаціонального *Атласу української мови*. Поруч з офіційною словацькою він наводить українську назву села Гельцманівці - без пом'якшення л.

Село було засноване на території, задокументованій у 1297 році. За повноваженнями списького каштеляна Томаша, його заснував у 1326 році спадковий бургомістр Кунцман зі Славкова. Воно належало до маєтку Списького замку. Жителі працювали шахтарями на мідних копальнях. Заселення русинами відбулось в XVI ст. в рамках волоської колонізації. У 1787 році в ньому було 1146 жителів, пізніше, у 1828 році, село мало 1618 жителів. У 1880-90 роках багато жителів виїхало назавжди з села.

Основні дати в історії села: 1263: Перша непряма згадка про територію у зв'язку з маєтками навколо Гельниці.

1297: Перша письмова згадка про село Гельцманівці (ймовірно, названо на честь локатора на ім'я Гелцман).

1326: Село згадується як частина замкового маєтку Ріхнава.

XV століття: Гельцманівці стають кріпацьким селом родини Маріаші, пізніше родини Чакі.

XVI - XVII століття: Розвиток гірничої справи (мідь, залізо) та лісового господарства. Село сильно постраждало від Реформації та подальшої рекато-

лізації.

1609 - перша велика пожежа. В той час Гельцманівці належали до найбільших сіл і мали приблизно 2000 жителів. Після катастрофи настав масивний відлив жителів, які оселилися у навколишніх селах, як Медзев і Смольник.

1787: Перший офіційний перепис населення зазначає 91 будинок та 665 жителів.

1788: Було збудовано бароково-класицистичну церкву Святого Архангела Михаїла, яка й досі є домінуючою села.

1828: У селі було 143 будинки та 1046 жителів, які переважно працювали в лісах та шахтах.

1884: Відкриття залізничної лінії Маргецани - Гельниця, пізніше подовженої (Trať mládeže), що значно покращило зв'язок села зі світом.

12 серпня 1885: Другий великий пожеж - в попіл перетворилася частина села.

1934 - 1936: Будівництво сучасної стратегічної залізничної лінії (Червена Скала - Маргецани).

1945: Визволення села 21 січня 1945 року частинами 4-го Українського фронту.

В 2021 році в Гельцманівцях проживало 1414 жителів. Сьогодні це сучасне село зі збереженими традиціями (фольклорний колектив *Гельцманівчан*) та розвинутою інфраструктурою. Певний час в місцевій школі вивчалась українська мова.

Як вже було згадано, історія села пов'язана з німецькими поселенцями (прізвища: Gans, Ganz, Spitz) та волоською-руською колонізацією (прізвища: Микитович (від імені Микита), Троян, Гулович, Писько, Словінський, Змії). Первісно в селі була євангельська каплиця (деякі джерела стверджують, що вона існувала до Реформації як римо-католицька), після імміграції її перейняли русини, які принесли з собою східний обряд. Церкву (1788) було відремонтовано після великої пожежі 1885 року, а в 1911 році було проведено внутрішній генеральний ремонт. У 1998-2001 роках церква зазнала масштабної внутрішньої реконструкції, розпис створив іконописним, встановлено іконостас, реконструйовано оригінальний вівтар з вівтарним образом. Парафія вела метрику з 1750 року.

В селі збереглась бесіда русинів з багатьма елементами списького діалекту, з впливом німецької мови. Григоріанський календар використовується з 1938 року, літургійною мовою є церковнослов'янська, з 1996 року - словацька. До наших днів дійшов список священників: (1696) Іоанн Микитович, (1696 - 1710) Ілля Микитович, (1710 - 1710) Іоанн Микитович, (1750 - 1761) Петро Андрійкович, (1761 - 1777) Василь Гулович, (1777 - 1818) Стефан Візі, (1818 - 1843) Юрій Ширілла, (1844 - 1846) Антон Деак, (1847 - 1866) Михайло Тізеді, (1866 - 1868) Михайло Чисарик, (1868 - 1911) Діоніз Ковалицький, (1911 - 1933) Максимільян Вислоцький, (1933 - 1939) Юліус Грицишак, (1939 - 1950) Іоанн Кричак, (1950 - 1951) Еміл Юліус Жупан, (1968 - 1976) Миколай Барна, (1976 - 1978) Миколай Сіреті, (1978 - 1980) Василь Дачей, (1980 - 1981) Володимир Молчані, (1981 - 1996) Миколай Сіреті, (1996 - 2003) Франтішек Такач, (2009 -) Мартин Павук. Капелани: (1945) Сергій Ковч, (2003 - 2004) Томаш Мушка, (2004 - 2005) Петро Пальовчик, (2006 - 2009) Мартин Павук, (2009 -) Ян Чижмар. -мі-

Полонини: майбутнє очима експертів

Це не просто плани - це науково обґрунтована стратегія. Під час останньої зустрічі у Сніні 17. 2. 2026 р. провідні фахівці з туризму та екології підтвердили: Полонини мають унікальний потенціал, якого немає в інших куточках Європи.

Експерти з Пряшівського самоуправного краю представили концепцію «лісової терапії». Фахівці довели, що наше повітря та недоторкані букові ліси - це найкращий засіб проти цивілізаційних хвороб і стресу.

Спеціалісти проєкту *Poloniny Trail* активно працюють над тим, щоб кожен кілометр у Полонинах був безпечним, ком-

фортним та естетичним. Аналітики наголошують: розвиток парку - це не лише про захист дерев, а й про нові можливості для місцевих жителів та підприємців.

Полонини стають елітним напрямком для тих, хто цінує тишу, автентичність та здоров'я. Це місце, де наука зустрічається з магією природи. -мі-

Новини культури

СЛОВАЧЧИНА. Концерти для України: У найбільших містах (Кошиці, Пряшів) регулярно проводяться благодійні та тематичні концерти. Наприклад, наприкінці лютого 2026 року Кошицький державний філармонічний оркестр підготував спеціальний концерт, присвячений подіям в Україні.

АВСТРАЛІЯ. З 13 по 15 березня в Австралії пройшов XVI Національний український фестиваль - наймасштабніша культурна подія року для української діаспори на континенті.

ШВЕЙЦАРІЯ. У місті Дітікон 21 березня пройде містечкий захід «Кобзар. Слово свободи», присвячений творчості Тараса Шевченка. Класична поезія прозвучить у сучасному сценічному прочитанні в автентичній атмосфері парку Бруно Вебера (Bruno Weber Park).

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ. У країні оголосили лауреата літературної премії Гордона Берна 2026 року. Нею стала письменниця українського походження Марія Рева, яка отримала нагороду за свій дебютний роман «Endling».

ФРАНЦІЯ. У французьких державних коледжах і ліцеях триває розширення програми вивчення української мови як другої іноземної (LV2). Посольство України у Франції оголосило про початок збору заявок від батьків на навчання у новому сезоні, що розпочнеться у вересні 2026 року. США. У Нью-Йоркському університеті Абу-Дабі (NYU Abu Dhabi) презентували виставку «Незвідність» української кінематографістки та викладачки Валерії Головіної. Проєкт є художнім дослідженням травм окупації, вимушеного переселення та невидимих шрамів, які залишила війна в душах мільйонів українців.

<https://www.ukrinform.ua/tag-kultura>

НОВЕ ЖИТТЯ

FOUNDED BY KULTURNA MINOR

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725. Ročník 76. Šéfredaktor Miroslav Iľuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk, novezytta@centrum.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@postas.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Львук. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телесфон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 76. Головний редактор Мiroslav Iľuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телесфон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.